

EUROPA: KONCEPCJE, STRATEGIE, PRAWO

Andrzej Madeja, Koncepcja integracji wspólnotowej Paula-Henriego Spaaka

Paul-Henri Spaak słusznie zaliczany jest w poczet tzw. europejskich „ojców założycieli”. Po upadku projektu Europejskiej Wspólnoty Obronnej stał się on pomysłodawcą nowych i zwieńczonych sukcesem inicjatyw. Rozwinął bliską współpracę z J. Monnetem i J.W. Beyenem. W pełni zasługuje on na miano ojca Traktatów Rzymskich, szczególnie zaś Traktatu o EWG. Spaak był głęboko przekonany o zasadności współpracy międzynarodowej. Jej efektywność wymagała jednak ograniczenia suwerenności. Termin „ponadnarodowy” miał dla niego inne znaczenie niż dla J. Monneta. Pogląd Spaaka bliższy był opinii R. Schumana i K. Adenauera. Nie zrezygnował on z idei organu ponadnarodowego, lecz jego model wspólnotowy nie musiał obejmować potężnej i dominującej instytucji ponadnarodowej. „Ponadnarodowość” oznaczała dlań większościowy tryb podejmowania decyzji. Spaak, podobnie jako K. Adenauer, uznał ostatecznie wyższość schematu integracji horyzontalnej (ogólnej). Ostatecznym celem jego wysiłków była federacja. Posiadałaby ona rozległe uprawnienia w sferze stosunków zewnętrznych, bezpieczeństwa militarnego oraz polityk ekonomicznych. Nie miała jednak doprowadzić do zaniku państw. Wspólnota Gospodarcza wraz z różnymi formami współpracy międzyrządowej w sferze politycznej stanowiła środek dla osiągnięcia tak zakreślonego celu.

Szymon Maciejewski, Teoretyczne i metodologiczne podstawy Szkoły Monachijskiej

Niniejszy artykuł prezentuje główne założenia metodologiczne i teoretyczne Szkoły Monachijskiej, która jest powszechnie traktowana jako niemiecki nurt neorealizmu. Kiedy profesor Gottfried-Karl Kindermann, austriacki uczyony związany z Uniwersytetem Monachijskim, ogłosił swoją teorię pod koniec lat siedemdziesiątych ubiegłego wieku, stała się ona jednym z wiodących nurtów badań na gruncie nauki zachodnioniemieckiej. Należy zauważyć, iż jego książka zatytułowana „Grundelemente der Weltpolitik” ukazała się drukiem dwa lata wcześniej niż dzieło Kennetha Waltza „The Structure of International Politics”. Teoria Kindermanna zrodziła się na gruncie polemicznych dialogów z nurtem klasycznym i strukturalnym. Wkład Szkoły Monachijskiej, oparty na tzw. analizie konstelacyjnej, jest stosunkowo mało znany w polskim piśmiennictwie naukowym, toteż z uwagi na swoje kompleksowe podejście metodologiczne do badania i wyjaśniania rzeczywistości międzynarodowej, może stanowić cenne źródło inspiracji zarówno dla świata nauki, jak i dla praktyków życia międzynarodowego.

Anna Moraczewska, Wymiar Wschodni Europejskiej Polityki Sąsiedztwa jako strategia zarządzania ryzykiem

Artykuł jest próbą analizy Europejskiej Polityki Sąsiedztwa UE i jej wymiaru wschodniego przy pomocy metody związanej z analizą ryzyka. Unia Europejska jest ujęta bardziej jako podmiot międzynarodowych stosunków gospodarczych niż politycznych, zorientowany na maksymalizację zysków i minimalizację strat. Zakłada się, że wypracowanie instrumentu wielostronnej współpracy regionalnej wobec obszaru Europy Wschodniej, na którym istotnym i ryzykownym graczem pozostaje Rosja, oparte zostało na mechanizmach zarządzania ryzykiem. Nie jest ono traktowane jako akt jednorazowy, ale proces, który wymaga ciągłej weryfikacji lub potwierdzenia przyjętych metod w oparciu o uzyskane efekty tego zarządzania oraz nowe wyzwania stawiane przez środowisko międzynarodowe. Dodatkowo, konflikt zbrojny między Ukrainą (objętą Europejską Polityką Sąsiedztwa) i Rosją w 2014 r. potwierdził występowanie wysokiego poziomu ryzyka na tym obszarze, wpłynął na decyzje Unii Europejskiej dotyczące stosunków gospodarczych z Rosją oraz przyniósł znaczące straty dla rynku europejskiego, wobec których należało wypracować kolejne strategie zarządzania ryzykiem.

Larysa Leszczenko, Rola Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w ochronie praw ofiar konfliktów zbrojnych na obszarze proradzieckim

Celem artykułu jest próba zwrócenia uwagi na problem wygzekwowania naruszonych praw i wolności ofiar konfliktów zbrojnych na terenie poradzieckim. Przystąpienie sześciu państw poradzieckich do Rady Europy na przełomie XX i XXI w. umożliwiło w pełni obywatelom tych państw, jak również osobom przebywającym na ich terenie, zrealizowanie prawa do podmiotowości prawnej. Ze względu na brak skutecznych krajowych instrumentów prawnych umożliwiających dochodzenie swoich praw i wolności od państwa, ofiary niemiędzynarodowych konfliktów zbrojnych składają pozwy do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, zaskarżając w nich państwa, które nie gwarantują przestrzegania praw i wolności obywatelskich oraz politycznych. Mimo iż ETPCz nie ma kompetencji trybunału do spraw zbrodni wojennych lub zbrodni przeciwko ludzkości, zajmuje się on kwestiami naruszeń praw i wolności człowieka, które uznawane są za fundamentalne. Słabe zainteresowanie państw poradzieckich współpracą z Międzynarodowym Trybunałem Karnym powoduje, że w najbliższych latach Europejski Trybunał Praw Człowieka pozostanie jedyną skuteczną międzynarodową instytucją sądową mającą wpływ na poprawę sytuacji ofiar konfliktów zbrojnych na terenie poradzieckim.

Dariusz Wybranowski, Geneza i uwarunkowania procesu przekształcania na przełomie lat 60. i 70. XX wieku wspólnoty muzułmanów z Bośni Muzułmanów - „konstytucyjny naród” Jugosławii

Głównymi celami niniejszego artykułu jest ukazanie procesów i przyczyn, które doprowadziły do powstania wśród muzułmanów w Bośni i Hercegowiny świadomości odrębności od Serbów i Chorwatów, a od II połowy XX w. przyczyn utworzenia z nich nowego „narodu konstytucyjnego” titowskiej Jugosławii, oficjalnie zwanego „Muzułmanami” (Muslimani). Na początku XIX w., podczas trwania zwierzchności tureckiej i przejścia obszaru Bośni i Hercegowiny pod okupację austro-węgierską, część tamtejszych wyznawców islamu posiadała poczucie odrębności kulturalnej i religijnej. Na przełomie XIX i XX w. część chorwackich i serbskich działaczy narodowych traktowała muzułmańskich Bośniaków jako „Chorwatów” lub „Serbów”, których różni jedynie czynnik wiary i starała się ich pozyskać dla siebie i swoich projektów narodowo-politycznych, a teren dotychczasowej „tureckiej”, a następnie „austriackiej” Bośni docelowo miał zostać politycznie i administracyjnie podzielony. W okresie międzywojennym i w czasach istnienia Królestwa Serbów, Chorwatów i Słoweńców (Królestwa SHS), a potem Jugosławii, bośniaccy wyznawcy islamu (zwłaszcza należący do wyższych warstw społecznych) sami traktowali siebie jako „zislamizowanych Chorwatów” lub „zislamisowanych Serbów”, bądź „Serbów i Chorwatów wyznania muzułmańskiego”. Podczas II wojny znaczna część Bośniaków i ich elit z różnych względów opowiedziała jako „muzułmańscy Chorwaci” się za współpracą polityczną z reżimem ustaszowskim i totalitarnym rządem Ante Pavelicia w Niezależnym Państwie Chorwackim. Po 1945 r. i zdobyciu władzy przez komunistów i Josipa Broz Tito w ramach Ludowej Federacyjnej Republiki Jugosławii odtworzony został obszar Bośni i Hercegowiny według granic z 1878 r. Oficjalne powstanie nowego „narodu konstytucyjnego” Muzułmanów nastąpiło w latach 1968- 1974.

Jadwiga Kiwerska, Unia Europejska jako gracz międzynarodowy - perspektywa amerykańska

Unia Europejska, dysponując niekwestionowanymi atutami, powinna też być aktywnym i skutecznym graczem na arenie międzynarodowej. Takie są oczekiwania Stanów Zjednoczonych, formułowane zwłaszcza przez administrację Baracka Obamy. Jednak z amerykańskiej perspektywy UE nie sprawdziła się jako ważny aktor na scenie międzynarodowej, zaangażowany w rozwiązywanie problemów globalnych i gotowy brać większą odpowiedzialność za bieg spraw w świecie. Ta inercja UE powodowała, że nastąpiła marginalizacja Europy w polityce amerykańskiej, czego wyrazem był pivot to the Pacific Rim. Dopiero wydarzenia na Ukrainie, będące efektem imperialnych tendencji w działaniach Rosji, spowodowały większą aktywność i koherentność polityki amerykańskiej i europejskiej. Trudno jednak dziś przesądzić, czy UE zechce pełnić tę oczekiwaną przez Amerykanów rolę skutecznego gracza na arenie międzynarodowej.

Paulina Matera, Koncepcje odrodzenia przywództwa Stanów Zjednoczonych na arenie międzynarodowej w XXI wieku

Artykuł dotyczy pozycji Stanów Zjednoczonych na arenie międzynarodowej jako mocarstwa w XXI w. W odniesieniu do tezy o zmierzchu hegemonii tego państwa, przedstawia najważniejsze obszary dominacji i utraty przewagi w nowym układzie sił na świecie. Przybliża kwestie, które w związku z tym zostały podjęte przez decydentów amerykańskiej polityki zagranicznej: definiowanie priorytetowych zagrożeń i wyzwań dla Stanów Zjednoczonych; metody współpracy z tradycyjnymi sojusznikami i nowymi potęgami; reformy wewnętrznych struktur władzy i poprawa stanu gospodarki, w celu uzyskania silniejszej pozycji w stosunkach międzynarodowych; potrzeba istnienia przywódcy/hegemonia we współczesnym systemie międzynarodowym, charakteryzującym się wieloma ośrodkami wpływów. Zasadniczą część artykułu stanowi przedstawienie koncepcji i działań administracji George'a W. Busha i Baracka Obamy: strategia dyplomacji transformacyjnej i koncepcja smart power.

Marta Götz, Polsko-amerykańskie wzajemne inwestycje bezpośrednie

Artykuł porusza zagadnienie konkurencyjności międzynarodowej, skupiając się na wzajemnej atrakcyjności inwestycyjnej USA i Polski. Na podstawie analizy ogólnodostępnych informacji o działalności polskich i amerykańskich podmiotów można wstępnie wnioskować, że bardzo różne czynniki odpowiadają za ich konkurencyjność i atrakcyjność lokalizacji, w których inwestują. Skala i staż, a więc zasoby kapitałowe i wieloletnie doświadczenie w zagranicznych przedsięwzięciach sprawiają, że amerykańskie podmioty są w stanie podjąć konkurencję na polskim rynku, o którego atrakcyjności przesądzają z kolei inne czynniki, zależne od fali inwestycji. Elastyczność działania i nowatorska oferta czynią młode polskie firmy zdolnymi do podejmowania konkurencji na rynku amerykańskim, którego atrakcyjność osadza się przede wszystkim na specyficznym charakterze korzyści, takich jak zaawansowany popyt czy funkcjonowanie klastrów.

Andrzej Gadkowski, Instytucjonalna współpraca Unii Europejskiej z systemem Organizacji Narodów Zjednoczonych

Unia Europejska w ramach swoich działań zewnętrznych podejmuje i realizuje szeroką współpracę z państwami trzecimi i innymi organizacjami międzynarodowymi. Współpraca ta uzyskała lepsze i szersze możliwości rozwoju po wejściu w życie Traktatu z Lizbony, który wzmocnił pozycję Unii na arenie międzynarodowej. Przedmiotem analizy w niniejszym artykule jest współpraca Unii z całym systemem Organizacji Narodów Zjednoczonych. Najbardziej reprezentatywnym przykładem takiej współpracy są stosunki Unii ze Zgromadzeniem Ogólnym ONZ. Na mocy rezolucji 65/276 Zgromadzenia Ogólnego z 2011 r. Unia Europejska uzyskała specjalny status przy Zgromadzeniu Ogólnym, określany jako wzmocniony status obserwatora. W ten sposób wyraźnie wzrosła pozycja Unii na forum ONZ.

Wzmocniony status obserwatora Unia Europejska posiada także w stosunkach z niektórymi organizacjami wyspecjalizowanymi ONZ (ILO, ICAO, WHO, UNESCO). Z pozostałymi organizacjami wyspecjalizowanymi Unia prowadzi współpracę na zasadzie obserwatora. Natomiast najciekawszym rozwiązaniem w tym zakresie jest członkostwo Unii Europejskiej w WTO i FAO. Autor prezentuje podstawy prawne współpracy Unii Europejskiej z systemem ONZ oraz przedstawia praktykę w tym zakresie.

Tadeusz Gadkowski, Przemiany instytucjonalne w Unii Europejskiej na przykładzie kompetencji Trybunału Sprawiedliwości w Przestrzeni Wolności, Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości

Traktat z Lizbony wprowadził istotne zmiany strukturalne w ramach Unii Europejskiej. Jedną z takich zasadniczych zmian była likwidacja charakterystycznej filarowej konstrukcji prawnej Unii Europejskiej. W pierwszej części artykułu Autor prezentuje problematykę jurysdykcji Trybunału Sprawiedliwości w dawnym III filarze Unii Europejskiej i wskazuje na jej istotne ograniczenia. W tym kontekście analizuje postanowienia Traktatu z Amsterdamu, odnoszące się do Przestrzeni Wolności, Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości. Przedmiotem szczegółowej analizy jest charakter i zakres jurysdykcji Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości w tym zakresie. Autor podkreśla, że w świetle postanowień Traktatu z Lizbony współpraca w ramach PWBIS realizowana jest za pomocą ogólnego katalogu aktów prawnych Unii Europejskiej, a jurysdykcja Trybunału obejmuje całość prawa Unii. Oznacza to, że również współpraca w zakresie PWBIS podlega jurysdykcji Trybunału. Autor wskazuje również na wyjątki od tej zasady.

Natalia Buchowska, Starania Unii Europejskiej o przystąpienie do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności

Akcesja Unii Europejskiej do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności stanowi znaczące wyzwanie prawne, polityczne i organizacyjne, a jego szczególny charakter wynika przede wszystkim z faktu, że Unia jest podmiotem niepaństwowym. Przystąpienie owo rodzi wiele pytań, na które odpowiedzi poszukiwali nie tylko negocjatorzy obu organizacji, ale też badacze oraz eksperci. Celem niniejszego artykułu jest przeprowadzenie analizy wybranych problemów natury instytucjonalnej, widzianych przede wszystkim z perspektywy prawnomiędzynarodowej. W pierwszej kolejności dokonana została analiza problemu wyboru odpowiedniej formy prawnej akcesji oraz określenia jej prawnomiędzynarodowego zakresu. Następnie rozważone zostały niektóre instytucjonalne aspekty uczestnictwa UE w systemie Konwencji: kwestia reprezentacji Unii w Zgromadzeniu Parlamentarnym Rady Europy oraz w Komitecie Ministrów Rady Europy, a także potencjalnego wyboru sędziego Unii w Europejskim Trybunale Praw Człowieka.

Tadeusz Janicki, Rząd RFN wobec idei integracji zachodnioeuropejskiego rolnictwa i budowy Wspólnej Polityki Rolnej w latach 1949–1969

Jednym z najbardziej złożonych procesów w dziejach EWG było stworzenie instytucjonalnych i finansowych podstaw Wspólnej Polityki Rolnej. Forsowana przez Francję integracja europejskiego rolnictwa z jednej strony postrzegana była w RFN jako zagrożenie dla istnienia setek tysięcy niemieckich gospodarstw rolnych, z drugiej zaś, jako cenna karta przetargowa na drodze do osiągnięcia zasadniczych celów jej polityki zagranicznej w latach 50. i 60., czyli przełamania izolacji międzynarodowej i polityczno–gospodarczej integracji z zachodem. Przedmiotem artykułu jest przedstawienie motywów działania i decyzji podejmowanych przez władze RFN odnośnie do idei integracji zachodnioeuropejskiego rolnictwa oraz kolejnych etapów budowy WPR w latach 1949–1969. Kierujący sprawami rolnymi politycy CDU i CSU, pod wpływem nacisków protekcyjnie nastawionego Związku Niemieckich Rolników, spowalniali proces integracji rynku rolnego EWG, ale ostatecznie zostali zmuszeni do wyrażenia zgody na powstanie WPR oraz kosztowny dla RFN sposób jej organizacji i finansowania.

Marek Mikołajczyk, Francuska batalia o Wspólną Politykę Rolną w okresie rządów generała Charles'a de Gaulle'a w latach 1958-1969

Celem artykułu jest pokazanie roli, jaką w przygotowaniu Wspólnej Polityki Rolnej odegrała Francja pod rządami de Gaulle'a w latach 1958-1969, jak również odpowiedź na pytanie, czy WPR spełniła pokładane w niej nadzieje zarówno samego de Gaulle'a, jak też francuskich rolników. W artykule zostały omówione trzy zasadnicze kwestie: działania Francji na rzecz utworzenia WPR w latach 1958-1962, spory w sprawie ustalenia wspólnych cen na towary rolne oraz dążenia do wypracowania systemu finansowania WPR. W artykule pokazano, iż Francja pod rządami de Gaulle'a odegrała decydującą rolę w utworzeniu WPR, gdyż francuski przywódca chciał uczynić z niej instrument, który miał dopomóc w modernizacji i restrukturyzacji francuskiego rolnictwa oraz przyczynić się do poprawy warunków życia francuskich rolników. W przypadku Francji bilans WPR w okresie rządów de Gaulle'a był raczej pozytywny, chociaż nie wszystkie cele udało się zrealizować zgodnie z przyjętymi wcześniej założeniami.